

HVA KJENNETEGNER DET LIVSSYNSÅPNE SAMFUNN?

Nordisk dialogkonferanse: *Dialog og polarisering*

Trondheim 14.-16. mars 2023

Sturla J. Stålsett,

Professor i diakoni, religion og samfunn

NOU

Norges offentlige utredninger 2013:1

Det livssynsåpne samfunn

En helhetlig tros- og livssynspolitik

MF
VITENSKAPELIG
HOYSKOLE
NORGE
2013

HVA ER ET LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN?

- Med rikelig rom for tros- og livssynsutfoldelse
- Med likebehandling av borgernes ulike livssyn, religiøse så vel som sekulære, minoritetenes så vel som majoritetens

PRINSIPPER FOR ET LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN

1. Tros- og livssynsfriheten beskyttes for alle.
2. Den enkeltes tros- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke utsette noen for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling på grunn av deres tros- eller livssynspraksis.
4. Det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis.
5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får - i prinsipp og i rimelig praksis - samme grad av støtte til sin tros- og livssynsutøvelse.
6. Statens aktive støtte til tros- og livssynspraksis må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.
7. Organisert tros- og livssynsutøvelse som mottar statens støtte, må vise vilje til åpenhet og vise annen tros- og livssynsutøvelse den samme respekt som en selv forventer, og nyter godt av.
8. Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

PRINSIPPER FOR ET LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN

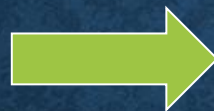
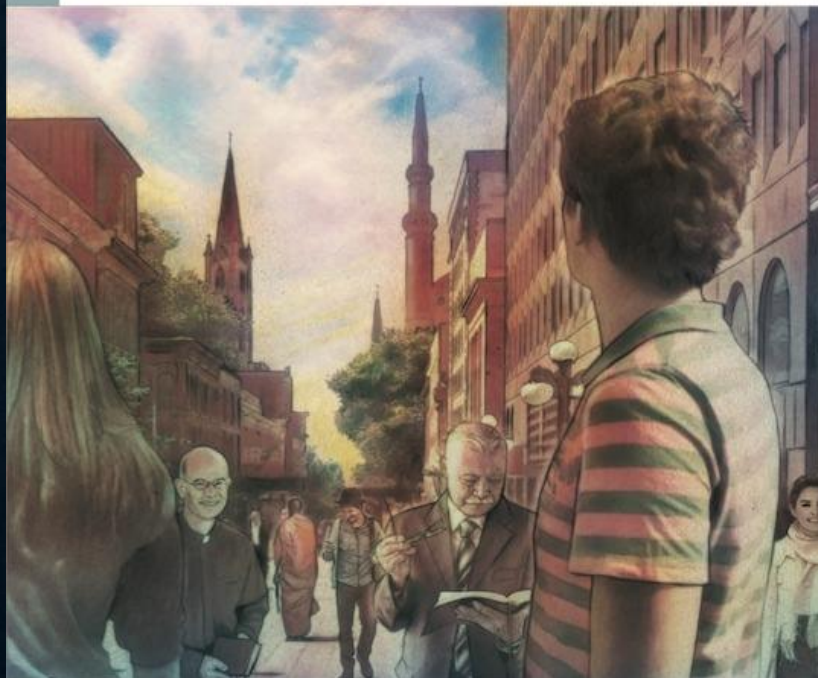
1. Tros- og livssynsfriheten beskyttes for alle.
2. Den enkeltes tros- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke utsett noen for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling på grunn av deres tros- eller livssynspraksis.
4. Det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis.
5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får - i prinsipp og i rimelig praksis - samme grad av støtte til sin tros- og livssynsutøvelse.
6. Statens aktive støtte til tros- og livssynspraksis må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.
7. Organisert tros- og livssynsutøvelse som mottar statens støtte, må vise vilje til åpenhet og vise annen tros- og livssynsutøvelse den samme respekt som en selv forventer, og nyter godt av.
8. Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

NOU

Norges offentlige utredninger 2013:1

Det livssynsåpne samfunn

En helhetlig tros- og livssynspolitikk

regjeringen.no

Regjeringen.no Søk Meny

Prop. 130 L (2018–2019)

Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

Tilråding fra Barne- og familiedepartementet 21. juni 2019, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Proposisjonen omhandler forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn. Den inneholder i tillegg en meldingsdel om tros- og livssynspolitikken. Lovforslaget tar for seg vilkår for registrering som tros- eller livssynssamfunn, regler for tilskudd til

PROP 130L (1.1.3): ET LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN: TO SENTRALE INTENSJONER

«Stålsett-utvalget tok til orde for et livssynsåpent samfunn. I dette ligger det to sentrale intensjoner:

For det **første** at samfunnet skal gi **rom** for tros- og livssynsutfoldelse. Myndighetene skal aktivt anerkjenne at tro og livssyn er viktig i menneskers liv og verdsette tros- og livssynssamfunnenes samfunnsskapende kraft. Religion og tro skal ikke usynliggjøres, men heller gis muligheter og vilkår til å bidra som kulturbærere, sosiale entreprenører og samfunnsbyggere.

For det **andre** betyr livssynsåpent at man anerkjenner at Norge er et flerreligiøst samfunn og at enhver borger har tros- og livssynsfrihet. Myndighetene skal føre en tros- og livssynspolitik som fører til at individer og grupper behandles som **likeverdige**.»

22.03.2023

regjeringen.no

Regjeringen.no

Søk

Meny

Prop. 130 L (2018-2019)
Lov om tros- og livssynssamfunn
(trossamfunnsloven)

Tilråding fra Barne- og familiedepartementet 21. juni 2019, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

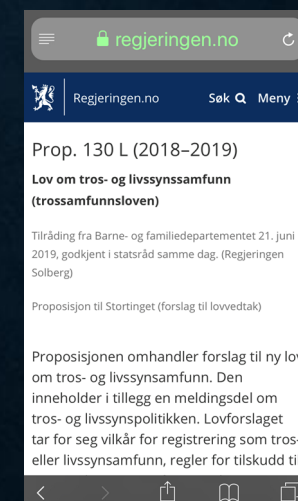
Proposisjonen omhandler forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn. Den inneholder i tillegg en meldingsdel om tros- og livssynspolitikken. Lovforslaget tar for seg vilkår for registrering som tros- eller livssynssamfunn, regler for tilskudd til

PROP 130L (1.1.3) : «ET BEDRE SAMFUNN»

«Et livssynsåpent samfunn er kort og godt et **bedre samfunn enn alternativet**. Et livssynsåpent samfunn anerkjenner at mennesker har et behov for å søke mening i tilværelsen, og at dette er noe mennesker skal ha full frihet til å gjøre.»

«Et livssynsåpent samfunn legger til rette for at tros- og livssynssamfunnenes **samfunnsskapende kraft** kan utløses.»

22.03.2023

regjeringen.no

Regjeringen.no Søker Meny

Prop. 130 L (2018–2019)
Lov om tros- og livssynssamfunn
(trossamfunnsloven)

Tilråding fra Barne- og familiedepartementet 21. juni 2019, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Proposisjonen omhandler forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn. Den inneholder i tillegg en meldingsdel om tros- og livssynspolitikken. Lovforslaget tar for seg vilkår for registrering som tros- eller livssynssamfunn, regler for tilskudd til

PROP 130L (1.1.3) : «ET LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN MÅ:»

- Sikre religionsfrihet og likebehandle borgerne.
- Anerkjenne troens betydning i menneskers liv og sikre retten til religionsutfoldelse, også i det offentlige rom.
- Aktivt understøtte tros- og livssynssamfunnene.
- Anerkjenne den religiøse **kulturarvens betydning** som fundament for demokrati og **menneskerettigheter** i vårt samfunn.
- Invitere tros- og livssynssamfunnene til å være med å bygge samfunn, gjennom å løse sosiale utfordringer, fremme integrering og dempe konflikter.

22.03.2023

regjeringen.no

Regjeringen.no

Prop. 130 L (2018-2019)
Lov om tros- og livssynssamfunn
(trossamfunnsloven)

Tilråding fra Barne- og familiedepartementet 21. juni 2019, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Proposisjonen omhandler forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn. Den inneholder i tillegg en meldingsdel om tros- og livssynspolitikken. Lovforslaget tar for seg vilkår for registrering som tros- eller livssynssamfunn, regler for tilskudd til

2020: EN NY TROS- OG LIVSSYNSPOLITIKK VEDTATT GJENNOM DEN NYE TROSSAMFUNNSLOVEN

- [Stortingsmelding](#) fra Regjeringen
- [Innstilling fra Stortingskomiteen](#)
- [Debatten](#) i Stortinget
- [Den vedtatte loven](#)
- Hurdalsplattformen

22.03.2023

Bilde: religioner.no

LIVSSYNSÅPENT, IKKE LIVSSYNSNØYTRALT

– Jeg ønsker å skape trygghet og stolthet om at religion har en naturlig plass i samfunnet vårt – og fortsatt skal ha det. **Det livssynsåpne samfunnet blir nå tydelig forankret.** Religion skal ha en naturlig plass i det offentlige rom. Vi viser at vi vil ha et livssynsåpent, **ikke livssynsnøytralt samfunn**, sier Kjell Ingolf Ropstad (KrF), statsråd for tros- og livssynssamfunn.

Foto:
Nasjon
en

sakkunnige utanfor barnevernet skal kunne nemnast opp.

Eit livssynsopent samfunn med respekt for alle

Regjeringa ønskjer eit livssynsopent samfunn, der alle har respekt for og kunnskap om livssynet til andre. Trus- og livssynssamfunna er viktige både for enkeltmenneske og for storsamfunnet. For mange menneske utgjør dei viktige fellesskap, og dei skapar tilhørsele og identitet. Både finansiering av, kontroll med og innsyn i religiøse samfunn er viktige offentlege oppgåver, og det skal stillast krav til trus- og livssynssamfunna om demokrati, openheit og representasjon utan at ein grip inn i trusfridommen.

Regjeringa vil:

- Vareta den særskilte rolla Den norske kyrkja har som ei levande og inkluderande folkekyrkje med lokalt nærvær, presteteneste og trusopplæring i alle sokn og ein sterk og føreseieleg økonomi.
- Stille krav om at offentlege institusjonar som sjukehus, sjukeheimar og fengsel legg til rette for at pasientar og innsette får høve til å utøve trua si og livssynet sitt.
- Sikre trus- og livssynssamfunn føreseieleg finansiering, men gjennomgå kriteria for støtte.
- Samarbeide med trus- og livssynssamfunn om å styrkje integreringa, betre likestillinga og auke kunnskapen om norsk lov i livssynsfeltet.
- Stille krav om at dei administrative organa som forvaltar offentlege tilskot på vegner av trussamfunn, er demokratisk valde og har minst 40 prosent representasjon av kvart kjønn.
- Stille krav til personar som kjem til Noreg for å praktisere som religiøse leiarar, om at dei skal ha eller skaffe seg kunnskap om korleis dei skal utøve den religiøse rådgivarrolla i møte med vald i nære relasjonar, eksilerfaringar og sentrale verdiar i det norske samfunnet.
- Krevje full openheit om finansiering av trussamfunn og greie ut om utanlands finansiering av trussamfunn kan bli forbydd.

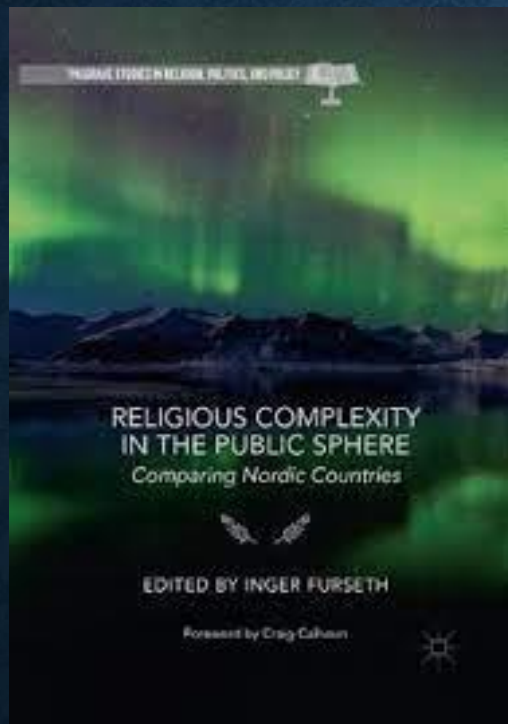
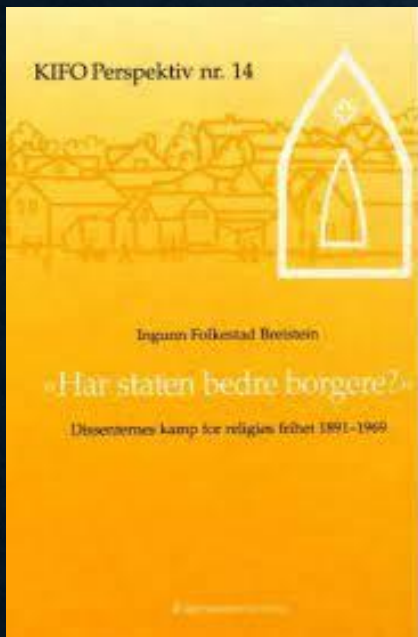

HOVEDARGUMENT

- I og med prosessen fram til den nye trossamfunnsloven skjer det et viktig skifte i *begrunnelsen* for tros- og livssynspolitikken i Norge.

- Det er nå bred, tverrpolitisk, konsensus om at *politikken skal legge til rette for et livssynsåpent samfunn.*
- Det *ikke* etablert en like tydelig konsensus om hva dette innebærer i praksis.

- Det livssynsåpne samfunn vokser fram gjennom den historiske prosessen der krav om likebehandling utfordrer en livssynsdikterende stat, i et samfunn som har gått fra *religiøs homogenitet* til *religiøs kompleksitet*.
- Denne prosessen er akselerert gjennom *pluralisering, sekularisering og medialisering* av livssyn i norsk offentlighet.

- Det livssyns åpne samfunn kan forstås som en *særegen norsk modell for tros- og livssynspolitik*, som innebærer både *kontinuitet* og *endring*.
- Den har mange likhetstrekk med alternative modeller, men også *særpreg*.

ALTERNATIVE TROS- OG LIVSSYNSPOLITISKE MODELLER

1. *Det (mono-)religiøse samfunn*
2. *Det sekulære samfunn*
3. *Det multireligiøse samfunn*
4. *Tro og livssyn som enhetlig nasjonal tradisjon og arv*
5. *Tro og livssyn som velferd*

22.03.2023

ALTERNATIVE TROS- OG LIVSSYNSPOLITISKE MODELLER

1. *Det (mono-)religiøse samfunn*
2. *Det sekulære samfunn*
3. *Det multireligiøse samfunn*
4. *Tro og livssyn som enhetlig nasjonal tradisjon og arv*
5. *Tro og livssyn som velferd*

HVOR SKAL VI
PLASSERE DET
LIVSSYNSÅPNE
SAMFUNN?

- Det livssynsåpne samfunn er en modell som søker å balansere liberal rettighetstenkning med kommunitaristisk verdi-tenkning,
 - og som teoretisk sett lykkes bedre enn alternativene med å finne denne balansen - ?

DOBBELT UTFORDRING

- Som tros og livssynspolitisk modell utfordres det livssynsåpne samfunn av mer
 - sekularistiske modeller (skepsis og restriksjon, uvitenhet og neglisjering)og
- mer homogeniserende kommunitaristiske modeller, gjennom
 - etno-populismens kobling til religiøsitet som identitetsskapende felles-tradisjon, eller
 - fragmentering i små fellesskap for spesielt interesserte, livssyn som særinteresse, en form for postmoderne religionsåpen multikulturalisme.

DEBATTEN OM DET LIVSSYNSÅPNE SAMFUNN 2 MOTSATTE POSISJONER:

- **Kommunitær (fellesskapsorientert).**
 - mener det livssynsåpne samfunn som modell er for sekulær og liberalistisk.
- ↔
- **Liberale (individerorientert)**
 - mener livssynsåpenhet som politisk prinsipp er for 'religiøs' og kommunitaristisk.

DEBATTEN OM DET LIVSSYNSÅPNE SAMFUNN – 2 MOTSATTE POSISJONER:

- **Kommunitær** ↔ **Liberal (individorientert)**
 (fellesskapsorientert).
 - mener det livssyns åpne samfunn som modell er for sekulær og liberalistisk.
- **‘Verdi’-argumentasjon**
 - Tro og livssyn er bra for individet og fellesskapet, og derfor samfunnet
 - Kulturarv
 - Majoritet
- **‘Rettighets’-argumentasjon**
 - Tro og livssyn er en rettighet for alle, og derfor noe myndighetene bør sikre
 - Likebehandling
 - Minoriteter

Jf.: **Kristin Skarning Eriksson**
 "Rights and Values: Interpretive Repertoires in
 a Norwegian Public Debate about Religion and Governance".

STATUSRAPPORT NY, OPPDATERT KONSENSUS

- Preger debatten, det livssynsåpne samfunn er noe vi *har*, eller *bør* ha.
- Begrunner aktivt støttende tros- og livssynspolitikkk
 - (for de fleste, men merk mindretallet NOU 2013:1, og FrP)
- Begrunnes både med 'verdi'-argumentasjon og 'rettighets'-argumentasjon
 - Jf.: **Kristin Skarning Eriksson**: "Rights and Values: Interpretive Repertoires in a Norwegian Public Debate about Religion and Governance".

STATUSRAPPORT

ÅPENHET FOR (MANGFOLD AV) TRO OG LIVSSYN?

- Stor understrekning av verdi og mangfold i styringsdokumentene
- Liten uenighet om den aktivt støttende politikken
- Større grad av gjensidig samstemte interesser enn direkte interessemotsetninger blant tros- og livssynssamfunn, tross retoriske forskjeller og ulike roller/størrelse
- Dialog og samarbeid står sterkt; liten grad av konkurranse eller konfrontasjon
- Få eller ingen stemmer for en prinsipiell, strikt sekularisme
- ‘Henimot en romsligere religion’ (P. Repstad: *Religiøse trender i Norge*, 2020, 123-147); og større romslighet mellom livssyn. «Enhver religion har et mildt og kjærlig hjerte»
Wergeland/Ropstad

STATUSRAPPORT

LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN: ROMSLIGHET OVERFOR RELIGION?

-også større romslighet overfor religion (?)
- Økende grad av stigmatisering, diskriminering og hatefulle angrep mot religion
- Økende krav om kontroll

STATUSRAPPORT

LIKEBEHANDLING AV ULIKE?

- Tydeligere som uttalt mål og politisk realitet
- Protester mot ulikebehandling i forslag i Prop. 130L tatt til følge
 - ...men:
 - fortsatt uenighet om hva en reell likebehandling er, og hvorvidt §16 i Grunnloven hindrer eller legger til rette for dette
- Ny, felles lov
 - ...men:
 - ulike kapitler, og fortsatt forskjellige rammevilkår Den norske kirke/de andre
 - Forholdet til de ikke-engasjerte, ikke-medlemmer, er ikke løst
 - Fortsatt uenighet om forståelsen av støtten (kompensasjon eller tilskudd)
 - Ønsket om økt kontroll og tilsyn synes spesielt rettet mot (den muslimske) minoriteten

STATUSRAPPORT OPPNÅELSER?

- En ny, oppdatert og tilpasset konsensus
- Rimelig god balanse mellom
 - ...tro livssyn som verdi og rettighet
 - ...majoritet og minoritet
 - ...frihet og ansvar for tros- og livssynssamfunnene
 - ...forsvar og kritikk av tros- og livssynssamfunnene
- Fortsatt aktivt støttende tros og livssynspolitikk
 - Konfliktdempende
 - Godt for store og små, den enkelte og samfunnet
 - Ikke 'det frie marked' eller medlemsavgift

STATUSRAPPORT SKYER PÅ HORISONTEN?

'For dyrt'?

Statlig
instrumentalisering?

Stigmatiserende
kontroll?

Etno-religiøs
populisme?

Irrelevans?

Forsterket
sekularisme?

Nytt
livssynshegemoni?

Likegyldighet?

Terrorisme/
frykt

Religiøs
analfabetisme?

STATUSRAPPORT

DIALOG ELLER POLARISERING?

- Det livssynsåpne samfunn kan **motvirke polariserende krefter**
 - Balanserer majoritets- og minoritetshensyn, verdier og rettigheter
 - **ELLER?**
 - Harmonisering/ tilsløring/ uinnfridde idealer
 - → **Ny polarisering?**

HVOR GÅR VEIEN VIDERE?

- Forsvare det livssynsåpne samfunn, for *samfunnets* skyld:
 - Ikke en 'tjeneste' overfor tros- og livssynssamfunn, men en verdi-, erfarings- og argumentsbasert politikk for et bedre samfunn.
 - Norge er og skal være rettsstat (Gr loven §2): Forsvar av minoritetene er avgjørende for statens selvforståelse.
 - Et livssynsåpent samfunn verner mot reduksjonistisk, rent funksjonalistisk forståelse av politikk og samfunn, som nøytral og formell 'forhandling' av interessemotsetninger.

HVOR GÅR VEIEN VIDERE?

- Kombinere ‘verdi-’ og ‘rettighets’-argumenter
 - Verdiargumenter må knyttes til *mangfoldet* av tro- og livssyn, ikke (implisitt) enkelte spesifikke, eller (egentlig) Den norske kirke
 - Verdiargumentet er ikke *carte blanche*, at alle tro og livssyn alltid er av det gode, men at ethvert livssyn **potensielt** kan bidra til for for samfunnet og for den enkelte.
 - DILEMMA: ‘**Good and bad religion**’: Legitimt skille – eller i strid med tros- og livssynsfriheten og kravet om likebehandling?

HVOR GÅR VEIEN VIDERE?

- Fortsatt sikre (folkelig og politisk støtte til) en tilstrekkelig offentlig finansiering av tros- og livssynsfeltet
 - Fordrer en positiv synliggjøring og **anerkjennelse** av tros- og livssynssamfunnenes bidrag, og en rimelig, transparent, forutsigbar og troverdig form for **tilsyn** med tros- og livssynsfeltet.
 - Se støtten til livssyn som **alminnelig offentlig skattefinansiering**, ikke refusjonsordning.